

POVÁLEČNÉ MAĎARSKÉ KRÁLOVSTVÍ

NECHTĚNÝ PRODUKT DOHODOVÉ POLITIKY OHROŽUJÍCÍ STŘEDOEVROPSKÝ STATUS QUO (1919–1920)

ANDREJ TÓTH

Poválečné Maďarské království, tzv. horthyovské Maďarsko nadělalo ve dvacátých a třicátých letech 20. století politickým představitelům okolních států, zejména států Malé dohody, nemálo vrásek na čele. Maďarsko se sice v prvních měsících nových poměrů ve střední Evropě po první světové válce pokoušelo najít svou novou identitu, ale nakonec se dostalo do víru překotných nečekaných vnitropolitických zvratů, které zemi nakonec z ústavněprávního hlediska nasměrovaly zpět před 31. říjen 1918. Tato skutečnost s sebou nesla významný potenciál permanentní vážné hrozby destabilizace versailleského systému ve střední Evropě, neboť národně-konzervativní politický kurz, který se v Maďarsku postupně etabloval od 7. srpna 1919 a po prvních poválečných parlamentních volbách konaných koncem ledna 1920 obnovil ústavněprávní kontinuitu s dualistickým Uherskem, se vehementně odmítal smířit s novou politickou mapou regionu, byť podpisem trianonské mírové smlouvy v červnu 1920 a následným vstupem do Společnosti národů v roce 1922 Budapešť stvrdila, že nové hranice země bude respektovat. Nicméně poválečné Maďarsko se do role opozičního, byť spolupracujícího aktéra na mezinárodněpolitické scéně dostalo nikoliv jen vlastním přičiněním, ale vzájemnou souhrou řady vnitřních i vnějších okolností, z nichž právě ty vnější mohly za jistých podmínek do určité míry účinně stimulovat poválečný vývoj v maďarském státě ve prospěch plnohodnotných občansko-demokratických principů, jejichž upevněním se mohlo Maďarsko ubírat přeci jen jiným, pro okolní státy o něco příznivějším směrem, který by poskytl mnohem širší platformu pro bilaterální vztahy v regionu, jež by se nemusely omezovat pouze na čistě jen pragmatické platformě v zájmu alespoň nastolení a udržení optimálního fungování vzájemných obchodněpolitických styků, ovšem bez jakékoliv báze pro možnou, byť jen i volnou politickou kooperaci. Níže se podíváme na hlavní momenty, které formo-

valy poválečný vývoj maďarského státu a které přispěly k tomu, že se Maďarsko velmi záhy obrátilo jakékoliv modernizaci politicko-společenského systému zády a vrátilo se zpět ke svým tradičním hodnotám, založených na monarchistické státní formě a politické dominanci zástupců a zájmů aristokracie a velkopřemyslníků v politickém systému poloautoritativního tzv. horthyovského Maďarska.¹

Zrod „maďarského problému“

Krkolonný vývoj země v roce 1919

Rok 1919 byl pro poválečné Maďarsko ve znamení krkolonného vnitropolitického vývoje. Během roku země dvakrát, resp. třikrát změnila svou státní formu. Nejprve bylo 11. ledna 1919 z praktického hlediska naplněno republikánské státní zřízení, a to pověřením hraběte Mihálye Károlyiho, stávajícího předsedy vlády dočasným výkonem pravomocí hlavy státu ve funkci prezidenta.² V budování občansko-demokratického politického systému poté pokračovala koaliční vláda Dénese Berinkeyho, bývalého ministra spravedlnosti v Károlyiho vládě, která 17. března vypsala na 23. dubna 1919 i parlamentní volby. O čtyři dny později, 21. března, byla po sloučení sociálních demokratů s komunisty v zemi vyhlášena

---

1 Studie vychází z analytické komparace výsledků autorova dřívějšího rozsáhlého výzkumu problematiky formování tzv. horthyovského Maďarska v rámci versailleského mírového systému ve střední Evropě, jejíž dílčí témata byla zpracována v rámci rozsáhlých odborných studií zveřejněných v časopisech Historického ústavu Akademie věd České republiky, *Moderní dějiny a Slovanský přehled*. Autor zde upozorňuje zejména na následující studie, jež poskytují širší bázi pro studium dílčích otázek vyzdvížených v této souhrnné studii vypracované v rámci centenaria stěžejních událostí z počátku formování nové střední Evropy po první světové válce v letech 1918–1922: Úsilí opozičního křídla sociálních demokratů za Maďarské republiky rad sesadit „sovětský“ kabinet (1919). *Moderní dějiny* 12, 2004, s. 49–124; „Peidlovo intermezzo“ – zmařený pokus o návrat k lidové republice po 133 dnech vlády Sándora Garbaiho (srpen 1919). *Slovanský přehled* 95, 2009, č. 4, s. 433–470; Tzv. „odborářský kabinet“ Gyuly Peidla v Maďarsku a politika Nejvyšší rady pařížské mírové konference (srpen 1919). *Moderní dějiny* 13, 2005, s. 121–179; Koncentrační kabinet Károlye Huszára v Maďarsku – naplnění představ Dohody?, *Slovanský přehled* 90, 2004, č. 4, s. 545–580; Obnovení ústavnosti a prozatímní uspořádání výkonu pravomocí hlavy státu v Maďarsku (1920). *Moderní dějiny* 11, 2003, s. 203–250; Oficiální pozvání Maďarska na pařížskou mírovou konferenci 5. ledna 1920 a stanovisko maďarské vlády, *Slovanský přehled* 91, 2005, č. 2, s. 153–190.

2 Republika byla v Maďarsku vyhlášena o dva dny později než v Československu, a to 16. listopadu 1918, poté, co se císař Karel I. jakožto uherský král Karel IV. v přípisě z Eckartsau s datací 13. listopadu 1918 zřekl veškerého podílu na správě státních záležitostí a vystavil Maďarsku současně „bianco šek“ ohledně jeho budoucí státní formy, stejně tak, jak učinil v případě Předlitavska 11. listopadu 1918 v Schönbrunnu, což umožnilo vyhlásit republiku v Rakousku (12. listopadu) a Československu (14. listopadu). Později, 24. března 1919, kdy Karel I. opouštěl území Rakouska, však svou deklaraci z 11. listopadu tzv. feldkirchským manifestem odvolal a vznesl protest proti všem opatřením zákonodárného shromáždění Německého Rakouska, kterými byla porušena jeho staletá vladařská práva.

Maďarská republika rad a Maďarsko se tím vydalo na 133denní cestu budování „sovětského“ dělnického státu.

Dne 1. srpna 1919 převzala v zemi vládu jednobarevná sociálnědemokratická vláda Gyuly Peidla, která se pokusila navázat na „Károlyiho“ republiku a pokračovat v budování občansko-demokratického politického systému.³ Ovšem jen o několik dní později, 7. srpna došlo k dalšímu nečekanému a překvapivému obratu ve vnitropolitickém vývoji Maďarska a moci v zemi se ujal křesťansko-národně orientovaný István Friedrich.⁴ Současně s tím došlo i k „nultému“ restauračnímu pokusu obnovit v zemi moc Habsburků, kdy se člen maďarské, tzv. palatinské větve Habsburků *homo regius* arcivévoda Josef Habsburský ujal ve funkci regenta výkonu pravomocí hlavu státu. Josef Habsburský sice byl 23. srpna nucen pod mezinárodněpolitickým tlakem odstoupit, István Friedrich však zůstal nadále u moci a jeho vládní administrativa významně přispěla k položení základů tzv. horthyovského Maďarska. Z období tohoto působení Josefa Habsburského v čele země pochází i legitimita politické moci budoucího regenta země Miklóse Horthyho de Nagybánya, jenž byl jmenován oficiálně „vrchním velitelem veškerých ozbrojených sil v zemi“, resp. vrchním velitelem Národní armády právě arcivévodou Josefem Habsburským.⁵ Z této pozice pak Horthy zahájil mocenský nástup do role významné politické autority v Maďarsku, jež byla následně v listopadu stvrzena prostřednictvím britského diplomata Sira George Russella Clerka i Velkou Británií, jakožto ústřední dohodovou mocností, která se nakonec podílela na rozuzlení patové vnitropolitické situace v Maďarsku po neuznání Friedrichovy vládní administrativy ze strany představitelů spojeneckých mocností zasedajících na mírové konferenci.⁶

3 Sociálnědemokratická vláda vedená Gyulou Peidlem se opírala o centristické a pravicové sociální demokraty, kteří prakticky od počátku nesoúhlasili s březnovým sloučením sociálních demokratů s komunisty a stáhli se do odborových svazů (proto se hovoří o tzv. „odborářské vládě“), v rámci kterých začali velmi záhy po vyhlášení Maďarské republiky rad vyvíjet aktivity ve prospěch sesazení komunistů, a to i ve spolupráci s regionálními zástupci dohodových mocností.

4 István Friedrich se koncem srpna 1919 podílel spolu s hrabětem Pálem Telekim, budoucím dvojnásobným maďarským premiérem, na založení Křesťansko-národní strany (Keresztény Nemzeti Párt), z níž pak vzešla jedna ze dvou ústředních politických stran období formování základů křesťansko-národního Maďarska, Strana křesťansko-národního sjednocení (zde viz dále poznámkový aparát).

5 Miklós Horthy de Nagybánya složil přísahu do rukou regenta arcivévody Josefa Habsburského za přítomnosti premiéra Istvána Friedricha 15. srpna 1919. K protokolu Horthyho přísahy viz Magyar Országos Levéltár Nemezeti Levéltára (Národní archiv Maďarského státního archivu; dále jen MNL-OL), K 26 (Miniszterelnökség – Předsednictvo vlády) – 1919 – I. – 4405, fol. 3–4, resp. 2.

6 Josef Habsburský byl jmenován místodržitelem v Uhersku s plnou mocí Karlem IV. 26. října 1918. Zajímavostí je v tomto případě skutečnost, že to byl právě Josef Habsburský, který poprvé jmenoval hraběte Mihálye Károlyiho uherským premiérem. Stalo se tak 31. října 1918, kdy Josef

Maďarsko se tímto definitivně obrátilo zády republikánskému státnímu zřízení spojeného s občansko-demokratickou Károlyiho érou, jejíž politická reprezentace se snažila nastolit v zemi tradiční parlamentní systém po vzoru západoevropských pluralitních demokracií, a vrátilo se k monarchistické státní formě. Ústavněprávní návrat Maďarska zpět do období před 31. říjnem 1918 byl posvěcen ústavním článkem čl. I z 27. února 1920 „*O obnovení ústavnosti a prozatímním uspořádání výkonu pravomoci hlavy státu*“ v Maďarsku, který v zemi zpětně stvrdil všechny ty vlády a jejich opatření, které vzešly po 7. srpnu 1919.⁷ Na základě tohoto zákona pak byl 1. března 1919 zvolen hlavou státu Miklós Horthy, ovšem jen ad interim, do té doby, než se maďarský parlament vyjádří k obsazenosti či uvolnění maďarského trůnu, tj. k tomu, zda je právoplatným maďarským králem Karel IV. Habsburský, anebo zda ten práva na královskou korunu pozbyl a volba nového panovníka je tak v rukou zákonodárního sboru. Tím byla dokončena složitá cesta poválečného Maďarska ke konzervativnímu křesťansko-národnímu království s účelově regulovaným parlamentarismem, ale hlavně se silným legitimistickým potenciálem, který byl vedle revizionistické zahraniční politiky jedním z hlavních erozních faktorů nastoleného *statu quo* ve střední Evropě.

Habsburský současně jmenoval i Károlyiho vládu, která do jeho rukou složila i slib věrnosti panovníkovi založený na respektu Pragmatické sankce, tj. nedělitelnosti habsburské monarchie. Nicméně o den později, 1. listopadu 1918 homo regius Josef Habsburský zprostil hraběte Károlyiho vládu na jeho žádost slibu věrnosti panovníkovi, načež Károlyiho kabinet mohl složit legitimně přísahu věrnosti „Maďarsku a maďarskému lidu“ před Národní radou. (Srov. zvláště vydání maďarského úředního věstníku Budapesti Közlöny, Hivatalos Lap, 1918, č. 250, 1. listopad, tit. s., úřední oznámení jmenování poslance hraběte Károlyiho premiérem a jmenování nové vlády dne 31. října 1918 a Budapesti Hírlap, roč. 38, 1918, č. 258, 2. listopad, tit. s., A mai nap döntő elhatározásai.) Na základě této skutečnosti tak lze v souvislosti s konstituováním „ústředních“ nástupnických států Rakousko-Uherska (mysleny zde jen Rakousko, Československo a Maďarsko) konstatovat, že ve srovnání s Rakouskem či Československem došlo z hlediska státního práva a legality, resp. z hlediska *ius positivum* k nelegitimnějšímu předání moci právě v Maďarsku. Navzdory této skutečnosti, jak bylo již zmíněno, však pozdější národně-křesťanský vládní kurz označil vše, co se stalo mezi 31. říjnem 1918 a 7. srpnem 1919 za neslučitelné s ústavněprávními principy uherského státu.

- 7 Zákon nestanovil doslova, že Maďarsko je nadále královstvím. Monarchistická státní forma Maďarska měla vyplývat ze skutečnosti ústavněprávního provázání Maďarska po 7. srpnu 1919 s dualistickým politickým systémem z období před 31. říjnem 1918. Tato skutečnost však vedla k jistým pochybnostem státních úřadů, jak mají vystupovat, jaké hlavičky a razítka používat. Z tohoto důvodu bylo 16. března 1920 vládou Sándora Simonyi-Semadama, první poválečnou maďarskou vládou vzešlou z parlamentních voleb, vydáno vládní nařízení č. 2394 M.E., které potvrdilo, že „do té doby, dokud zákonodárny orgán nerozhodne jinak, je zákonnou státní formou Maďarska království. Viz zde Magyarország Rendeletek Tára. 1920. Budapest, Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság 1920, dok. č. 29, A Magyar kormány 1920. évi 2.394 M. E. számú rendelete, az állami hatóságok, hivatalok és intézmények elnevezéséről, és az állami címereken a szent koronának alkalmazásáról, 140–142. o. Monarchistickou státní formou Maďarska pak potvrdil i detronizační zákon z listopadu 1921 (k zákonu zde viz dále vlastní text).

Hlavní nebezpečí nového Maďarska pro novou střední Evropu – vedle revizionismu legitimismus

Na platformu revizionistické politické linie se křesťansko-národní Maďarsko oficiálně postavilo až po uzavření italsko-maďarské smlouvy o přátelství z 5. dubna 1927. Maďarský předseda vlády hrabě István Bethlen se poprvé k nutnosti revize teritoriálních ustanovení maďarské mírové smlouvy oficiálně a otevřeně přihlásil ve svém veřejném projevu předneseném ve východomaďarském Debrecíně 4. března 1928.⁸ Samozřejmě i před tímto projevem bylo zřejmé, že vláda konzervativního křesťansko-národního Maďarska zastává revizionistickou linii, do té doby to však bylo spíše pouze v rovině neoficiální, resp. revize nebyla do roku 1928 veřejně a otevřeně zdůrazňována jako zahraničněpolitický program Budapešti. Hlavním „strašákem“ střední Evropy byl proto nejprve maďarský legitimismus, který na střeoevropském politickém nebi visel po přijetí zákona č. 1920:I. a následné volbě Miklóse Horthyho interimní hlavou státu, jako Damoklův meč.

Otázka královská v Maďarsku byla pro jeho sousední státy, zejména pro ty malodohodové, a to hlavně Československo, otázkou habsburskou. Bylo to logické, neboť interimní řešení otázky hlavy státu v Maďarsku pouze odsunulo definitivní rozhodnutí *in re* na blíže neurčenou dobu a alfou a omegou rozuzlení otázky, kdo usedne na maďarský trůn, odvisel od definitivního stanoviska maďarského parlamentu ke Karlově přípisu z Eckartsau. Horthyho volba sice měla na nějakou dobu zajistit v zemi klid, nicméně stabilita vládní koalice vzešlé z lednových voleb v roce 1920 byla křehká, a to právě díky skutečnosti, že jedna z koaličních stran byla stranou legitimistickou a druhá pak přívržencem svobodné volby panovníka.⁹ Při názorových rozdílech mezi oběma koaličními partnery v závažných politických otázkách se pak většinou projevila spontánní snahou jednoho z koaličních partnerů znovuotevřít tak těžce dočasně zneutralizovanou královskou otázkou během politických debat při přípravě zákona č. 1920:I.

8 K Bethlenově debrecínskému projevu, resp. k jeho části týkající se nutnosti revize maďarských hranic viz např. Nemzeti Újság, roč. 10, 1928, č. 54, s. 4–6, resp. s. 6, A mai határokra csak börtönt lehet építeni, de tartós békét nem! Bethlenovy debrecínské řeči si samozřejmě všiml i československý tisk. Např. večerník Národních listů Národ hovořil o štvavé řeči maďarského ministerského předsedy proti mírovým smlouvám. Národní listy – večerník, Národ, roč. 1928. č. 55, 6. březen, tit. strana, Maďarská vláda provokuje.

9 V lednových volbách do Národního shromáždění v roce 1920 obě ústřední politické strany v zemi, které utvořily vládní koalici, zaznamenaly prakticky shodné volební výsledky. Většinou legitimistickou byla Strana křesťansko-národního sjednocení (Keresztény Egyesülés Pártja, KNEP) a svobodnou volbu krále pak prosazovala Celostátní strana maloročníků a zemědělců (Országos Kisgazda Földműves Párt, OKFgP).

Urychlit definitivní vyřešení otázky královské v Maďarsku se pokusil i sám excísař Karel I., a to dvěma restauračními pokusy, na jaře a na podzim 1921, kdy ten druhý hrozil vypuknutím i otevřeného vojenského konfliktu ve střední Evropě.¹⁰ První restaurační pokus Karla Habsburského nahrál výrazně československému ministru zahraničních věcí Edvardu Benešovi, jemuž se díky této události podařilo dotvořit malodohodový spojenecký blok přiměním Bukurešti k uzavření vojensko-politické spojenecké spolupráce s Prahou a následně s Bělehradem po vzoru československo-jugoslávské spojenecké úmluvy ze srpna 1920.¹¹ Druhý Karlův restaurační pokus, který byl již Prahou označen za *casus belli*, naopak paradoxně pomohl novému maďarskému premiérovi, kterým byl po prvním restauračním pokusu hrabě István Bethlen.¹² Byť Bethlen, jakožto potomek významného aristokratického rodu sedmihradského původu, a jako čelný představitel vládní Strany křesťansko-národního sjednocení byl samozřejmě logicky legitimistou, nicméně si dobře uvědomoval, že v zájmu legitimismu je třeba definitivní vyřešení otázky královské odložit na co nejpозdější dobu, neboť její okamžité řešení by za dané mezinárodněpolitické konstelace bylo možné jen v neprospěch Habsburků a ve prospěch svobodné volby panovníka. István Bethlen si však předně rovněž uvědomoval nepříznivý dopad trvajícího sporu mezi legitimisty a přívrženci svobodné volby krále na chod vlády, který byl většinou v zásadních otázkách vždy paralyzován otázkou královskou, což samozřejmě výrazně stěžovalo prosazení nezbytných základních konsolidačních rozhodnutí a tím tak kýžené definitivní provedení vnitro-, zahraničně- a hospodářskopolitické stabilizace země. Díky mezinárodnímu rozruchu vyvolaném druhým restauračním pokusem Karla Habsburského se Bethlenovi podařil bravurní vnitro-, ale

---

10 První restaurační pokus bývalého uherského krále Karla IV. Habsburského se uskutečnil ve dnech 27. března až 5. dubna 1921. Podruhé přijel Karel do Maďarska 20. října 1921, kdy jmenoval i legitimistickou vzdorovládu, s jejíž spoluprací se chtěl ujmout v zemi moci. Druhý restaurační pokus skončil jeho nuceným exilem na Madeiře. Maďarsko opustil 31. října 1921.

11 Jarní restaurační pokus významně pomohl československému ministru zahraničních věcí Edvardu Benešovi přimět Rumunsko k přistoupení k malodohodovému svazku podpisem bilaterální smlouvy s Československem 23. dubna a následně s Královstvím SHS 7. června 1921. Viz zde výsledek prvního restauračního pokusu Karla Habsburského v Maďarsku na jaře 1921 – uzavření československo-rumunské malodohodové spojenecké smlouvy, tamtéž, Slovanský přehled, roč. 88, 2002, č. 4, s. 521–533. Podruhé přijel Karel do Maďarska 20. října 1921, kdy jmenoval i legitimistickou vzdorovládu, s jejíž spoluprací se chtěl ujmout v zemi moci. Druhý restaurační pokus skončil jeho nuceným exilem na Madeiře. Maďarsko opustil 31. října 1921.

12 Hrabě István Bethlen vykonával funkci předsedy vlády od 14. dubna 1921. Jeho jmenováním do čela maďarské vlády skončilo poměrně dlouhé období častých střídání maďarských premiérů. Připomeňme zde, že Bethlen byl v pořadí již osmým maďarským premiérem (bez započítání předsedy Revoluční řídicí rady Maďarské republiky rad). V čele vlády stál Bethlen po dobu deseti let, až do 24. srpna 1931.

i zahraničněpolitický šachmat. Vynucený detronizační zákon č. 47 z 6. listopadu 1921 „*O zániku panovnických práv Karla IV. a dědické poslušnosti Habsburského rodu*“¹³ tak nebyl ani triumfem československého ministra zahraničních věcí Edvarda Beneše, jakožto samotného maďarského ministerského předsedy Istvána Bethlena, kterému se tímto zákonem podařilo zaprvé výrazně oslabit legitimisty ve vládní Straně křesťansko-národního sjednocení, legitimistickou politickou scénu zcela vytěsnit na okraj vnitropolitické scény,¹⁴ což mu pak následně umožnilo vytvořit v únoru 1922 jednotnou sběrnou stranu pro křesťansky-národně orientované voliče z měst i venkova, Jednotnou stranu (*Egységes Párt*) za spoluúčasti nelegitimistického a mírně silnějšího koaličního partnera, malorolnické strany,¹⁵ a zadruhé využít hektičnosti inkriminovaných dní kolem druhého restauračního pokusu a omámení pražské diplomacie svým vítězstvím, díky jejíž snížené obezřetnosti se před maďarský parlament sice dostal návrh zákona, který v Maďarsku detronizoval Habsburky a rušil Pragmatickou sankci a všechna další právní ustanovení týkající se nástupnictví Domu Austriaca na maďarském trůně, a zakládal právní základ pro pozdější svobodnou volbu panovníka, přitom však současně do budoucna nevyklučoval možnost kandidatury jakéhokoliv člena habsburského rodu v parlamentní volbě nového krále. Otázka habsburská tak zůstala i nadále pro malodohodové státy klíčovou ve vztahu k Maďarsku a vývoj královské otázky proto byl jejich diplomaty v Maďarsku nadále úzkostlivě sledován i po přijetí detronizačního zákona, a to i po brzkém nečekaném úmrtí posledního korunovaného uherského krále Karla IV. Habsburského, 1. dubna 1922. V Maďarsku totiž žily dvě vedlejší větve Habsburků, jejichž představitelé se těšili ve společnosti poměrně nemalé vážnosti – arcivévoda Josef Augusta z palatinské větve a jeho syn Josef František (jeho parlamentní vystoupení se nesla velmi často ve znamení maďarského vlastenectví), dále arcivévoda Albrecht a jeho otec arcivévoda Friedrich (Bedřich) Rakousko-Těšínský.¹⁶

13 Detronizační zákon byl vydán i ve zvláštním jednostránkovém vydání úředního věstníku. Viz Budapesti Közlöny. Hivatalos Lap, 1921, č. 250, 6. listopad, tit. s., 1921. évi XLVII. törvénycikk, IV. Károly Ó Felsége uralkodói jogainak és a Habsburg Ház trónörökösédésének megszűnéséről.

14 „Zbytková“ vládní Strana křesťansko-národního sjednocení, kterou tvořila jen malá část bývalých členů strany, jež odmítala fúzi s malorolníky, pak ve druhých volbách do Národního shromáždění v roce 1922 zcela propadla a získala dohromady jen 15 mandátů. Viz HUBAI László, Magyarország XX. századi választási atlasz 1920–2000. I. köt. A választások története és politikai geográfiája, s. 38 (tab. č. 1922. 7.).

15 Křesťanská malorolnická, zemědělská a občanská strana (Keresztény-keresztyén Kisgazda, Földműves és Polgári Párt), zkráceně Jednotná strana (Egységes Párt).

16 Autor se královskou a detronizační otázkou v Maďarsku zevrubně zabýval ve své monografii: Maďarsko ve dvacátých letech 20. století. „Bethlenovská“ konsolidace nového státu a československo-maďarské hospodářsko-politické vztahy. Praha 2015, s. 45–86.

Zásluhou Prahy pak habsburská otázka doprovodila i přijímací proces Maďarska do Společnosti národů. Maďarsko svou oficiální přihlášku do Společnosti národů podalo 23. května 1921 a pražská diplomacie se tehdy rozhodla zamezit přijetí Maďarska kvůli královské otázce. Zatímco Polsko přístup Maďarska podporovalo, malodohodové státy se postavily striktně proti. Ze spojeneckých mocností byla Maďarsku spíše nakloněna jen Itálie. Vzhledem k tomu, že se brzy ukázalo, že Maďarsko na základě malodohodového politického tlaku nebude do Společnosti národů přijato, Budapešť žádost 24. září 1921 stáhla, resp. požádala Společnost národů o odklad jejího rozhodnutí. Otázka vstupu Maďarska do Společnosti národů byla na maďarskou žádost opět otevřena až na jaře 1922. Tentokrát mohla již Budapešť slavit úspěch, neboť 18. září 1922 bylo přijetí Maďarska Společností národů odsouhlaseno. Nicméně i přesto, že v roce 1922 se již Maďarsko nemuselo potýkat s nějakým silným frontálním protiútokem malodohodových států, včetně Prahy, československá diplomacie se přesto pokusila přijímací proces Maďarska do Společnosti národů alespoň znepříjemnit. Hlavní roli zde sehrál Štefan Osuský, který nejprve na zasedání Šesté komise Generálního sekretariátu Společnosti národů žádal po Maďarsku závazek plnění reparačních povinností, následně pak na Shromáždění, kde se o vstupu Maďarska hlasovalo, otevřeně ve svém projevu zmínil i problematiku habsburské otázky a problematičnost plnění vojenských klauzulí mírové smlouvy Maďarskem.¹⁷

Mohlo být vše jinak?

Kolaps „chryzantémového“ kurzu – první selhání spojeneckých mocností

V souvislosti se skutečností, že zejména nemaďarský odborný diskurs se často staví kriticky ke skutečnosti, že se poválečné Maďarsko nedokázalo zařadit mezi státy s plnohodnotným občansko-demokratickým politickým systémem a najít svou novou identitu, se nabízí otázka, proč spojenecké mocnosti přehlížely Maďarsko v bezprostřední poválečné době, když tam vládl jejich spojenec v osobě hraběte Mihálye Károyiho, jenž stál v čele občansko-demokratických politických sil, jejichž politická moc vzešla z tzv. chryzantémové revoluce na podzim 1918. Podíváme-li se zevrubně na politiku spojeneckých mocností zasedajících na pařížské mírové konferenci v období let 1918 a 1919, můžeme souhrnně konstatovat, že její představitelé nedokázali maďarskou otázku adekvátně řešit a reagovat na ní. Tento fakt vyplýval zejména z koncepce mírové konference, která se ve své první fázi soustředila primárně na otázku mírové smlouvy s Německem, jež tvořila hlavní agendu mírotvorců. To bezpochyby následný vývoj v Maďarsku ve velkém ovlivnil, bohužel však nepříznivě. Za fatální chybu lze označit právě zejména poli-

---

¹⁷ K problematice vstupu Maďarska do Společnosti národů a postoji československé diplomacie ke členství Maďarska v této mezinárodní organizaci viz tamtéž, s. 127–158.

tiku spojeneckých mocností během občansko-demokratických kabinetů Mihálye Károlyiho a Dénese Berinkeho, které spravovaly zemi v období od 31. října 1919 do 21. března 1919. Spojenecké mocnosti oba tyto kabinety ignorovaly, nevešly s ní styk a jakýkoliv kontakt s Budapeští přenechaly svým politicky necitlivým vojenským představitelům v regionu, kteří neměli bezprostřední styk na nejvyšší politické představitele spojeneckých mocností jednajících v Paříži na mírové konferenci, a vesměs zde prováděli vlastní politiku pod silným vlivem nástupnických států. Špatnou hospodářsko-politickou situaci zkoušené poválečné Maďarsko tak nenalezlo žádnou mezinárodněpolitickou oporu, která by novému vládnímu kurzu pomohla provést alespoň základní stabilizaci chodu země. Občansko-demokratický kabinet tehdy musel čelit nejen tlaku tíživé sociální a hospodářské situace a levicové radikalizace společnosti, ale i prakticky neustálým posouváním demarkačních linií v neprospěch Maďarska v reakci na silící politický tlak nástupnických států na místní spojenecké vojenské kruhy. To vše podkopávalo autoritu vlády nejen ve společnosti, ale i u konzervativních politických sil, a výsledek na sebe nenechal dlouho čekat.

Navzdory skutečnosti, že Károlyi spojoval budoucnost „postuherského“ Maďarska s občansko-demokratickou republikou, jejíž ústavněprávní základy měly legitimizovat parlamentní volby vyhlášené poprvé v dějinách maďarského parlamentarismu na základě všeobecného, přímého, rovného a tajného hlasovacího práva na duben 1919, ani níže postavení představitelů spojeneckých mocností, kteří měli možnost mít lepší informace než politické špičky spojeneckých mocností rokujících na mírové konferenci, Károlyiho vládě¹⁸ nevěřili a vyzdvihovali zejména logické snahy maďarské vlády minimalizovat teritoriální okleštění poválečného maďarského státu, v nichž viděli úzkoprse pouze účelovou snahu o udržení nedemokratické politické moci nad ostatními nemaďarskými národy Karpatské kotliny. Okleštění země se však Budapešť nesnažila dosáhnout vojenskou cestou,¹⁹ nýbrž věřila v politickou dohodu se zástupci spojeneckých mocností a snažila se

18 Károlyiho koaliční kabinet sestával ze tří politických subjektů: ze Strany nezávislosti a osmačtyřicátníků, resp. z tzv. Károlyho strany, z Občanské radikální (liberální) strany a Maďarské sociálně-demokratické strany.

19 Ministr obrany Károlyiho vlády Béla Linder již 8. listopadu 1918 vydal rozsáhlé resortní nařízení stanovující pravidla pro co nejrychlejší, nejhladší a nejorganizovanější řádné odzbrojení mobilizovaných vojáků. Viz Budapešti Közlöny. Hivatalos Lap, 1918, č. 256, 8. listopadu, s. 5–7, nařízení ministra obrany č. 28.315/el. I. a – 1918. Do konce listopadu bylo odzbrojeno 700 tisíc vojáků, do prosince pak již 1,2 miliónu a do konce 1918 byla demobilizace armády zcela dokončena. (Srov. Breit Doberdói, József: A magyarországi 1918/19. évi forradalmi mozgalmak és a vörös háború története. A gödöllői főhadiszállás és egyéb magasabb parancsnokságok és hatóságok tábora aktái alapján. Budapest 1925, s. 37.) V této souvislosti nelze nezmínit ani Linderovo památné veřejné prohlášení před budapeštským parlamentem z 2. listopadu 1918, kdy proslul: „Armády již není více zapotřebí! Nikdy více již nechci vidět vojáka.“ (Viz např. tamtéž.)

napravit chyby dualistické politickej reprezentácie priznaním autonómneho statutu nemaďarským národom, ktoré boli velice brzy stvrzeny i prijatými príslušnými zákonnými normami.²⁰ Pro ilustráciu zcela nepochopiteľnú a zcela chybnú a osudovú politiky spojeneckých mocností včú Maďarsku stačí zmíniť telegram francouzského ministra zahraničných věcí Stephena Jeana-Marie Pichona francouzským velvyslancům v Londýně, Římě a Washingtonu z konce listopadu 1918 s žádostí, aby upozornili tamní vlády spojeneckých mocností na „perfidní a lstivou politiku Maďarů a zejména hraběte Károlyiho“, jejíž „ultrademokratickou fasádu“ označil pouze za účelovou a neupřímnou, které se nedá věřit, neboť i ona se snaží nadále udržet v co největší míře moc nad nemaďarskými národy. Mezinárodněpolitická izolace Károlyiho vlády byla bohužel definitivně potvrzena již na začátku prosince 1918, kdy Londýn i Washington pod tlakem Paříže nechaly zcela bez odpovědi žádost Károlyiho vlády o vyslání zvláštních misí spojeneckých mocností do Budapešti v zájmu udržení demokratického pořádku v zemi, zlepšení tragického zásobování obyvatelstva potravinami a uhlím a naplňování podmínek bělehradského příměří z 13. listopadu 1918.²¹ Paříž, Londýn a Washington tak Károlyiho vládu neuznaly a odmítly s ní komunikovat.²²

Tento přístup spojeneckých mocností včú „Károlyiho“ Maďarsku zvlášť vyniká v komparaci s rakouskou situací. Károlyiho a následně i Berinkeyho vláda byla totiž srovnatelná s vládou Karla Rennera v Rakousku, která se rovněž nechtěla na přelomu let 1918 a 1919 smířit s teritoriálním *status quo*, tj. se začleněním německojazyčných území bývalého Českého kráľovství do Československa, nemluvě o skutečnosti, že se snažila o připojení Rakouska k Německu, o jejímž provedení zahájila s německou vládou i přímé rozhovory, a to i přes nesouhlas spojeneckých mocností

20 Za účelem pořádání národnostní otázky nemaďarských národů, resp. jejich postavení byl již hned 31. října 1918 zřízen v Károlyiho vládě post ministra bez portfeje pro otázky národnostní (tzv. národnostní ministr), jehož hlavním cílem bylo zřídit tzv. národnostní ministerstvo. Nově zřízené ministerstvo již na přelomu let 1918 a 1919, během dvou a půl měsíců vypracovalo tři lidové zákony o autonomní samosprávě Rusínů, Slováků a Němců (zákon č. 1918 : X., 1919 : VI. A 1919 XXX.). Autonomie Slováků a Rusínů však již samozřejmě tehdy nemohla být v praxi vůbec naplněna, neboť Slovensko i Podkarpatská Rus byly již pod správou československého státu. Národnostní ministerstvo bylo nakonec po podpisu trianonské mírové smlouvy zrušeno na jaře 1921. Agenda slovenského a rusínského odboru ministerstva ovšem byla převedena do kompetence politických odborů ministerstva zahraničních věcí. Srov. např. Fedinec, Csilla: Nagyhatalmi orientációk és a Csehszlovák Köztársaság berendezkedése. In: Zsidók Kárpátalján. Történelem és örökség a dualizmus korától napjainkig. Hungaria Judaica (30), Budapest 2013, s. 129–130.

21 Přitom se jednalo o jednu z podmínek dohodových mocností přijatou maďarskou vládou v rámci bělehradského příměří. Spojenecké mocnosti si v tomto dokumentu vyhradily právo na obsazení strategických míst včetně Budapešti.

22 Litván, György: Az első világháború és az 1918–19-es forradalmak magyar vonatkozású anyagai a francia levéltárakban, Történelmi Szemle, 1973, roč. 16, č. 1–2, s. 270–271.

s takovýmto řešením rakouské otázky.²³ I navzdory této skutečnosti byli na mírové konferenci zasedající představitelé spojeneckých mocností s rakouskou vládou sociálního demokrata Rennera v užším kontaktu, respektovali jak vypsaní, tak i uznání výsledků prvních poválečných parlamentních voleb, které se uskutečnily 16. února 1919, a následně pak v květnu zástupce Rennerovy vlády pozvali i na Pařížskou mírovou konferenci, nemluvě o skutečnosti, že do Vídně byly záhy po válce vyslány i příslušné mise zástupců spojeneckých mocností a Paříž zde měla dokonce i svého velvyslance.²⁴ Vzhledem ke skutečnosti, že Károlyiho a Berinkeyho vláda nebyla spojeneckými mocnostmi uznána, znamená to prakticky ve srovnání s rakouskou situací, že i legitimita v Maďarsku vypsaných parlamentních voleb by byla prakticky nejistá, neboť by ji vykonala mezinárodně neuznaná vláda.²⁵

Ponechání Maďarska v bezprostředních poválečných měsících zcela napospas svému osudu skončilo nakonec pádem chryzantémového vládního kurzu a vyhlášením republiky rad, prvního reálného „sovětského“ experimentu ve střední Evropě, jejímž cílem bylo vybudovat v poválečném maďarském státě komunistický politický systém. Demise Berinkeyho vlády i prezidenta Károlyiho, resp. předání moci v zemi sociálním demokratům, kteří se okamžitě sloučili s komunisty, byl motivován přesvědčením, že sociální demokracii se v rámci mezinárodního sociálnědemokratického dělnického hnutí, spolu se západoevropskými sociálnědemokratickými stranami snad podaří nakonec přeci jen představitele spojeneckých mocností přimět, aby se začali vážně Maďarskem zabývat a konečně vešli s budapešťskou vládou ve styk.²⁶

Přetrvávající nezájem dohodových mocností

Spojenecké mocnosti však ani tehdy nebyly sto situaci v Maďarsku řešit. Jejich akceschopnost výrazně stěžoval i fakt, že v Maďarsku nebyl přítomný ani jeden

23 Připomeňme zde, že hlavnímu protagonistovi anšlusu, rakouskému ministru zahraničních věcí Ottu Bauerovi se již na sklonku zimy 1918/19 podařilo se svým německým protějškem, Ulrichem Brockdorf-Rantzauem nejen dohodnout modalitu provedení anšlusu z hlediska hospodářsko-politického i správního, ale ty v Berlíně, v rámci německo-rakouské dohody o anšlusu 2. března 1919 i písemně stvrdit v tajném protokolu. Berlínskou dohodu pak následně, 12. března 1919, rakouský parlament jen s několika protihlasy ratifikoval a tímto tak Rakousko vyjádřilo zákonnou formou svůj záměr spojit se s Německem. Srov. např. Kerekes, Lajos: *Ausztria hatvan éve. 1918–1978.* (Karl Rennertól Bruno Kreiskyig). Budapest 1984, s. 42.

24 K problematice Maďarska v této souvislosti viz dále vlastní text.

25 Viz zde snahy pozdějšího předsedy vlády Istvána Friedricha z druhé poloviny roku vypsat parlamentní volby v Maďarsku. I přesto, že premiér Friedrich chystal parlamentní volby na bázi demokratického Károlyiho volebního práva, dohodové mocnosti, které ani jednu z Friedrichových vlád neuznaly (Friedrich stál v období od 7. srpna do 24. listopadu v čele tří vládních kabinetů), daly jasně najevo, že s konáním parlamentních voleb nesouhlasí a označily je za nelegitimní.

26 Viz prohlášení odstupujícího prezidenta Károlyiho, např. in: *Budepesti Hírlap*, roč. 39, 1919, č. 69, s. 2, Károlyi elnök is lemondott. Proklamáció az országhoz.

jejich zástupce. V Budapešti se nadále zdržovaly pouze dvě takové osoby, které představovaly nějaký komunikační kanál směrem k mírové konferenci, ti však zde nebyli v pozici oficiálních pověřenců dohodových mocností. Byli jimi Philip Brown, americký profesor, který byl členem ve Vídni sídlící pozorovací mise Archibalda Cyrryho Coolidge a britský kapitán Freeman, pověřenec Dunajské komise. Krátce před vyhlášením republiky rad pak do Budapešti přijel princ Livio Borghese a zorganizoval zde italskou misi, v jejímž čele byl v polovině května vystřídán podplukovníkem Guidem Romanellim. Mírová konference ovšem italskou misi nebyla ochotná uznat za oficiální styčné zastoupení spojeneckých mocností kvůli obavám o nárůstu italského vlivu v zemi.²⁷

To, do jaké míry byla nepřítomnost dohodových zástupců v Budapešti nevýhodná z hlediska otázky vyřešení zauzlené maďarské otázky, se ukázalo brzy. Ve sloučené straně sociálních demokratů a komunistů²⁸ si totiž nadále udrželi významnou úlohu i centrističtí a pravicoví sociální demokraté, kteří záhy začali hledat cestu z nastalé šokující situace v zemi. V zájmu znovunastolení standardního občanského politického režimu začali proto usilovat o navázání kontaktů se spojeneckými mocnostmi. Tyto aktivity centristických a pravicových sociálních demokratů nabízely reálnou šanci zvrátit aktuální vývoj v Maďarsku a obnovit standardní občanské principy a navázat na občansko-demokratický kurz Károlyiho, resp. Berinkeyho vlády. Poprvé se nové „sovětské“ vedení dostalo do svízelné situace již 16. dubna 1919, kdy proti republice rad zaútočila rumunská armáda, na kterou maďarská Rudá armáda²⁹ nedokázala adekvátně reagovat. V důsledku nastalé situace kontaktoval lidový komisař, pravicový sociální demokrat Péter Ágoston amerického profesora Browna a požádal jej o prostředkování směrem k dohodovým mocnostem. Ágoston žádal, aby byl Béla Kun pozván spojeneckými mocnostmi do Švýcarska k jednání, během jehož nepřítomnosti by došlo k nahrazení „sovětské“ vlády, Revoluční řídicí rady, standardním občanským, jednobarevným sociálnědemokratickým vládním kabinetem.³⁰ Brownův nadřizený

---

27 Srov. zde např. Nagy, L. Zsuzsa: *A párizsi béke konferencia és Magyarországon 1918–1919-ben, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1965, s. 84; na zmíněné ambice římské diplomacie upozorňoval mírovou konferenci i britský kapitán F. W. Freeman, zmocněnec Dunajské komise, viz zde Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, The Paris Peace Conference, 1919 (dále jen FRUS PPC), Vol. XII., Field Missions of the American Commission to Negotiate Peace, Washington, U. S. Government Printing Office 1947, zpráva britského kapitána Freemana do Paříže z 26. března 1919, s. 418, bod. č. 5.*

28 Sloučením Maďarské sociálnědemokratické strany a Strany maďarských komunistů 21. března 1919 vznikla Maďarská socialistická strana. Později, v červnu 1919, se strana přejmenovala na Stranu socialisticko-komunistických dělníků.

29 Vörös Hadsereg, oficiální pojmenování armády Maďarské republiky rad.

30 FRUS PPC, XII. Brownova zpráva tlumočená ve Vídni A. C. Coolidgovi prostřednictvím po-

Coolidge ovšem tento plán svržení komunistické moci v Maďarsku nepodpořil a zamítavě jej postoupil i do Paříže.³¹ Mírová konference se návrhem nakonec ani nezabývala, a to i přesto, že situace Maďarské republiky rad se stala ještě kritičtější, protože ji napadla ze severu i československá armáda a Rumuni se dostali až k řece Tisza, a navíc svou působnost na jihu země rozšířila i francouzská armáda, která od prosince 1918 kontrolovala město Szeged.³²

Přístup spojeneckých mocností k maďarské otázce se Browna natolik dotkl, že nadále již považoval za zbytečné setrvávat v Budapešti a žádal svého nadřízeného o povolení odcestovat z Budapešti, přičemž ve svém posledním hlášení z Budapešti ještě sklesle podotkl, že dohodové mocnosti promrhaly jedinečnou příležitost k pokojnému sesazení diktatury proletariátu v Maďarsku, a dodal, že „sovětský“ režim v Maďarsku bude možné nadále odstranit již jen vojenskou cestou. Brown pak dokonce odcestoval přímo do Paříže, kam přijel 12. května, aby osobně informoval vysoké dohodové představitele o situaci v Maďarsku, byl však nepříjemně překvapen tím, že dohodové kruhy na mírové konferenci nejevily o Maďarsko prakticky žádný zájem.³³

Přešlap mírové konference – rozhodnutí pozvat do Paříže delegáty maďarské „sovětské“ vlády

Vraťme se však zde v čase zhruba o půl měsíce zpátky. Právě v době, kdy se Brown, jakožto nepolitický zástupce v regionu, snažil obrátit neúspěšně pozornost představitelů spojeneckých mocností zasedajících na mírové konferenci na Maďarsko a nabídnout jim spolupráci s pravicovými a centristickými sociálními demokraty v zájmu stabilizace situace v zemi a nastolení stabilního a prodohodového vládního kurzu, si na mírové konferenci uvědomili, že je třeba v zájmu zajištění kontinuální práce konference do Paříže pozvat i Maďarsko. Ke konci dubna 1919 již totiž mírová konference finišovala textací německé mírové smlouvy a s ohledem na tuto skutečnost se stala aktuální i otázka mírové smlouvy s hlavními nástupnickými aktéry Rakousko-Uherska, Rakouskem a Maďarskem. Právě nastalá situace dokládá neprovázanost celé administrativy mírové konference od těch nejnižších po ty nejvyšší kruhy a její neakceschopnost kvůli absenci kompetentních politických diplomatických kruhů v regionu s přímými

---

ručika W. H. Osborna 25. dubna 1919 (Proposal for conference with Bela Kun in Switzerland), s. 444–445.

31 Tamtéž, Coolidgeova zpráva z 25. dubna 1919 do Paříže, s. 442–444 a jeho další zpráva ve věci maďarské otázky z 1. května 1919, s. 447–449.

32 Československá vojska zahájila útok proti Maďarské republice rad 23. dubna a 2. května se jim podařilo obsadit i město Miskolc.

33 Tamtéž, Brownova zpráva z 12. května 1919 Coolidgeovi, s. 467–468.

komunikačními kanály na ty nejvyšší představitele spojeneckých mocností jednajících na mírové konferenci. Vždyť právě skutečnost uzavírání textace mírové smlouvy s Německem si přeci žádala urychlené řešení situace v Maďarsku, k čemuž se dokonce v pravou chvíli vytvořily i poměrně příznivé předpoklady, které však byly mírovou konferencí ignorovány. Politické špičky spojeneckých mocností v Paříži se tak ocitly před dilematem, pozvat v zájmu rychlého vyřízení střeoevropské agendy mírové konference do Paříže vedle Rakouska i bolševické Maďarsko, anebo lpět na zásadách a požadovat po Maďarsku nastolení standardního politického systému.

Tehdejší nejvyšší orgán pařížské mírové konference, Rada čtyř, se otázkou pozvání Maďarska na mírovou konferenci zabývala na svém zasedání 30. dubna a 1. května 1919. Současné pozvání rakouské a maďarské delegace na mírovou konferenci obhajoval britský ministerský předseda Lloyd George.³⁴ S jeho návrhem vyslovili souhlas prezident USA Woodrow Wilson a dokonce i francouzský premiér Georges Clemenceau, byť americký prezident zpočátku zpochybňoval záměr pozvat na mírovou konferenci delegáty s bolševickým Ruskem spřátelené vlády. Pozvání i Maďarské republiky rad na mírovou konferenci však nadále hájil britský premiér, který dokonce své kolegy upozornil, že nevidí důvod k tomu, aby mírová konference nepozvala do Paříže Maďary, a to jen pouze proto, že v jejich zemi vládnou dělníci a tvrdil. „Vládě dělníků náleží stejná práva, jako jakékoliv jiné vládě,“ argumentoval britský premiér.³⁵ Následující den jednání Rady čtyř, 1. května, se sice situace trochu změnila, kdy návrh pozvat i bolševické Maďarsko na konferenci napadl francouzský ministr zahraničních věcí Stephen Jean-Marie Pichon, jenž varoval před tím, že pozvání Maďarské republiky rad se rovná uznání vlády maďarské „sovětské“ republiky. Rozhodnutí pozvat Budapešť na mírovou konferenci ovšem nakonec uhájil americký prezident.³⁶ Na základě tohoto rozhodnutí rady čtyř bylo stanoveno, že maďarská delegace musí do Paříže dorazit 12. května a jejím sídlem se po dobu „jednání“ s Maďarskem stane Saint-Germain-en-Laye.³⁷

Pozvánku Maďarska na mírovou konferenci však nakonec zadržely vídeňské dohodové mise, navzdory tomu, že instrukce z Paříže byla jasná, doručit pozvánku do Budapešti bez prodlení. Ač roli ve Vídni sídlících misí spojeneckých mocností v maďarské otázce zdaleka nelze označit za užitečnou a přínosnou, i vzhledem k politice mírové konference, k jejichž nejvyšším kruhům se informace těchto misí

---

34 FRUS PPC, V., Note Concerning the Minutes of the Meetings of Council of Four March 20 to May 24, Washington, United States Government Printing Office 1944, příloha II k první odpovědní schůze Rady čtyř 7. dubna 1919, 2. bod, 43.

35 Tamtéž, druhá odpolední schůze Rady čtyř 30. dubna 1919, s. 368–371.

36 Tamtéž, první schůze Rady čtyř 1. května 1919, s. 392–393.

37 Tamtéž, cit. schůze Rady čtyř 30. dubna 1919, s. 369.

dostávaly nejen s poměrným zpožděním, ale ani poté jim nebyla věnována dostatečná pozornost, v případě unáhleného a dosti zmatečného rozhodnutí Rady čtyř, aniž by měla o aktuální situaci v Maďarsku relevantní informace, posloužily nyní výjimečně jako „záchranná brzda“ a svým postojem ochránily prakticky mírovou konferenci před nepříjemnou mezinárodní blamáží.³⁸

Zmatečná situace v Maďarsku, jež vedla k novým vojenským operacím v regionu střední Evropy, však záhy mírovou konferenci přiměla k definitivnímu stanovení státních hranic mezi Maďarskem a Československem a Maďarskem a Rumunskem, které tak nahradily dosavadní demarkační linie, jež svými častými úpravami a posouváním na úkor Maďarska, zejména v případě maďarsko-rumunské demarkační linie, vedly nakonec k výslednému kolapsu občansko-demokratického Maďarska.³⁹ Jedním z hlavních cílů mírové konference bylo tímto dát „sovětské“ ma-

38 Vídeňské mise spojeneckých mocností se snažily od samého počátku expedování pozvánky na mírovou konferenci do Budapešti za každou cenu pozdržet. Zdejší zástupci spojeneckých mocností, kteří věděli o snaze maďarských pravicových a centristických sociálních demokratů sesadit komunisty, věřili, že Maďarská republika rad může v nejbližších dnech padnout a rozhodli se proto přimět mírovou konferenci k revizi jejího rozhodnutí. Nicméně přesto nechybělo mnoho a pozvánka byla vládě Maďarské republiky rad skutečně málem doručena. Předáním pozvánky budapeštské vládě byl pověřen francouzský vyslanec Henri Allizé ve Vídni, ten však úkol odmítl splnit, a proto tuto povinnost delegoval na šéfa britské vojenské mise, Sira Thomase Cunninghamea, který sice s pozvánkou vyslal do Budapešti svého podřízeného, majora Borrowa, ovšem s příkazem, aby pozvánku na mírovou konferenci předal „sovětské“ vládě až po telefonickým potvrzení příkazu přímo od něj samotného. Major Borrow měl Vídeň opustit v sobotu v noci 3. května. Mezitím se Cunninghame snažil intervenovat u britské mírové delegace s cílem přesvědčit ji o nutnosti odložení předání pozvánky vládě Maďarské republiky rad. Na stranu názoru vídeňských zástupců spojeneckých mocností se přiklonil i sekretář britské mírové delegace na pařížské mírové konferenci Harold Nicolson. Současně proti předání zvacího telegramu Budapešti protestoval u svého ministra zahraničních věcí i francouzský vyslanec v Rakousku Allizé. Intervence vídeňských misí spojeneckých mocností u mírové konference nakonec našla v Paříži vyslyšení. Šéf britské vojenské mise psal v této souvislosti ve svých vzpomínkách dokonce o „nejčirější šťastné náhodě“. Cunninghame byl totiž, jak měl sám později ve své knize uvést, osobně dohodnut s Allizém na tom, že pokud do úterý (6. května) půl desáté dopoledne neoddrží od mírové konference nové instrukce, bude v Budapešti dlcí Borrow telefonicky instruován, aby své pověření splnil a pozvánku na mírovou konferenci maďarské „sovětské“ vládě předal. Telegram od britské mírové delegace se zákazem pozvánku do Budapešti expedovat však dorazil v úterý takřka minutu před dvanáctou, v devět hodin. Srov. zde FRUS PPC, XII, Coolidgeova zpráva 8. května 1919 mírové konferenci, s. 455; LOW D. Alfred, *The Soviet Hungarian Republic and The Paris Peace Conference*, The American Philosophical Society, Philadelphia, 1963, s. 64; Montgomery-Cunninghame, Sir Thomas: *Dusty Measure, a record of Troubled Times*. London, 1939, s. 336; Nicolson, Harold: *Peacemaking 1919*. London, 1933, s. 324 a 327.

39 Bezprostřední příčinou odevzdání moci sociálním demokratům 21. března 1919 byla nota podplukovníka Vixe předaná maďarskému prezidentovi, jež stanovovala opět novou maďarsko-rumunskou demarkační linii, která měla již dokonce vést na území budoucího trianonského Maďarska a měla za ní připadnout i některá východomadarská města. Vix přitom nešťastně tuto linii osobně před prezidentem označil již za prakticky budoucí nové hranice

ďarské vláda jasně najevo, že její Rudá armáda operující na Slovensku, je na cizím území, které již Maďarsku nepatří a ani patřit nebude. Průběh nových státních hranic Maďarska s československým a rumunským státem byl definitivně Radou čtyř přijat 12. června 1919 a Budapešť byla okamžitě vyzvána, aby své vojsko neprodleně stáhlo za tyto hranice.⁴⁰

Pokračující bezradnost a liknavost mírové konference v maďarské otázce v létě 1919

Maďarská otázka se stala pro mírovou konferenci opět aktuální po 20. červenci 1919, kdy byla hotová již textace mírové smlouvy i s Rakouskem. Mírová konference se Maďarskem proto začala zabývat ihned následující den, 21. července a vrátila se k ní 25. a 26. července. Italský ministr zahraničí Tommaso Tittoni a šéf americké delegace Henry White zde ostatní zástupce spojeneckých mocností informovali o znovunavázaných jednáních ze strany maďarských opozičních sociálních demokratů s vídeňskými zástupci spojeneckých mocností a rakouským ministrem zahraničních věcí Ottou Bauerem o nahrazení Revoluční řídicí rady jednobarevnou sociálnědemokratickou vládou, resp. standardním kabinetem. Špičky spojeneckých mocností na mírové konferenci však této iniciativě bývalých sociálních demokratů, zprofanovaných spoluvládou s komunisty, nevěřily a dohodly se proto pouze na neutrální deklaraci v otázce maďarské.⁴¹ Mírová konference se vyjádřila v tom smyslu, že není ochotná jednat s takovou maďarskou vládou, která nezastupuje celý maďarský národ a jejíž moc je založena na teroru a požadovala vznik takového kabinetu, který bude zastupovat celou maďarskou společnost. Jedinou hmatatelnou „zbrani“ maďarských socialistů vůči komunistům tak bylo jasné potvrzení toho, že mírová konference nebude jednat s vládou maďarské „sovětské“ republiky.⁴²

---

mezi Maďarskem a Rumunskem.

40 FRUS PPC, VI., The Council of Four: Minutes of Meetings May 24 – to June 28. Correspondence With the German Delegation Regarding the Terms of Peace, Washington 1946, příloha k zápisu ze třetí schůze Rady čtyř 3. června 1919, Clemenceauova nóta z 13. června 1919, s. 411–413; Documents diplomatiques français sur l'histoire du Bassin des Carpathes. 1918–1932. I.-III, I., dok. č. 432. s. 694–695; Hetés, Tibor (ed.): A Magyar Vörös Hadsereg. 1919. Budapest 1959, dok. č. 207 (ultimátum maršála Foché), s. 392–393; Magyar Nemzeti Levéltár MNL-OL, K 27, ME., Kormányzótanács (Revoluční řídicí rada; dále jen RRR), zasedání RRR dne 29. června 1919, 601, f. 1/26. ó. e., fol. 2–3.

41 Jednání ve Vídni jménem maďarských opozičních sociálních demokratů vedl sociálnědemokratický centrista Vilmos Böhm, který tehdy zastával post maďarského vyslance v Rakousku. Böhm byl ministrem obrany v Berinkeého vládě, za republiky rad byl však nejen lidovým komisařem, ale i vrchním velitelem Rudé armády (byl jím do poloviny července, následně byl jmenován vyslancem v Rakousku).

42 FRUS PPC, Vol. VII. The Council of Heads of Delegations. Minutes of Meetings July 1 to August

Pozici opozičních sociálních demokratů však v následujících dnech výrazně usnadnilo zhoršení vojenské situace republiky rad. Dne 24. července totiž zahájila rumunská armáda úspěšný protiútok vůči maďarské Rudé armádě. Již 27. července byly maďarské jednotky zatlačeny na pravý břeh řeky Tisza a následně, 29. července, Rumuni řeku Tiszu překročili a zahájili postup směrem k Budapešti. Pod tlakem nastalých událostí Revoluční řídicí rada předala za souhlasu sloučené socialisticko-komunistické strany vládu opozičním pravicovým sociálním demokratům a v zemi tak opět vznikl standardní občanský kabinet pod vedením pravicového sociálního demokrata Gyuly Peidla.

I když se jednobarevné sociálnědemokratické vládě snažil okamžitě pomoci jediný zástupce spojeneckých mocností tč. v Budapešti, italský podplukovník Guido Romanelli, nová budapeštská vláda nenašla u mírové konference podporu, i přesto, že kvůli rychlému postupu rumunských vojsk na Budapešť byla celková situace v Maďarsku, resp. postavení nového maďarského kabinetu velmi křehká. Romanelli sice již 1. srpna 1919 informoval o změně režimu v Maďarsku mírovou konferenci ve smyslu splnění podmínek dohodových mocností na základě ujednání uzavřeného „ve Vídni dne 25. července princem Borghesem, zástupcem Itálie“, s plukovníkem Cunninghamem, náčelníkem anglické vojenské mise ve Vídni⁴³. Tyto ve Vídni domluvené podmínky však nebyly podmínkami spojeneckých mocností, které by byly stanoveny na mírové konferenci a byly pouze podmínkami regionálních zástupců spojeneckých mocností ve Vídni, jež vzešly v rámci rozhovorů s maďarským vyslancem ve Vídni, sociálnědemokratickým centristou Vilmošem Böhmem, jenž se snažil najít rozuzlení maďarské otázky za pomoci spojeneckých mocností ve prospěch změny režimu v zemi v režii opozičních sociálních demokratů.⁴⁴

Mírová konference s Romanelliho tvrzením nesouhlasila. Navíc schůze Rady čtyř dne 2. srpna 1919 dobře ilustruje komunikační bariéru mezi vídeňskými zástupci spojeneckých mocností a nejvyššími kruhy mírové konference, neboť největší část porady Rady čtyř v maďarské otázce zabrala diskuze o tom, o jakých podmínkách se to Romanelli vůbec ve svém telegramu zmiňoval. Sám předseda mírové konference Clemenceau přitom upozornil, že mírová konference nestanovila Maďarsku žádné podmínky. S ohledem na brzkou budoucí politiku mírové konference vůči Maďarsku po pádu Peidlovy vlády navíc vzbuzují pozornost slova

28, 1919, Washington 1946, schůze Rady šéfů delegací 21. července 1919, s. 233 a 25. a 26. července 1919, s. 254–257, 304–308 a 317–323.

43 Národní listy – večerní vydání, roč. 59, 1919, č. 174, 2. srpna, tit. s., Nová maďarská vláda přijímá návrhy spojenců (Romanelliho telegram zde uveřejněn na základě informací ČTK).

44 FRUS PPC, VII., příloha ke schůzi Rady šéfů delegací 2. srpna 1919, telegram podplukovníka Romanelliho z 1. srpna 1919, s. 489–490.

britského ministra zahraničních věcí Arthura Jamese Balfoura, který přítomně upozornil, že jejich úlohou je pouze zajistit dodržování plnění bělehradského příměří, resp. že Radě „není nic do vnitřních záležitostí Maďarska“⁴⁵ (!). Šéf britské diplomacie dokonce podtrhl, že on vůbec nepovažuje za nutné, aby mírová konference Budapešti stanovovala nějaké podmínky, jak by měla její vláda vlastně vypadat, resp. Balfour doslova uvedl, „nestanovil bych jako podmínku, aby Maďaři měli lidskou a řádnou vládu, nebo to, jak by tato vláda měla vůbec vypadat“.⁴⁶ Tím si ovšem zcela protičečil, neboť koncem července mírová konference vzkázala do Budapešti, že bude vyjednávat pouze s takovou vládou, která zastupuje široké společenské vrstvy, tedy s řádným občanským koaličním kabinetem, a ne s takovým kabinetem, jejíž moc je legitimizována pouze prostřednictvím teroru. Nicméně to byl právě Balfour, který přeci jen dokázal identifikovat Romanellim zmíněné podmínky a připomněl Radě, že se jedná o podmínky uzavřené mezi vídeňskými zástupci spojeneckých mocností a Böhmem, o nichž byla mírová konference spravena americkým kapitánem Thomasem Gregorym. Vedle Balfoura to pak byl již jen italský ministr zahraničí, který byl ohledně Romanelliho zmíněných podmínek rovněž částečně v obraze.⁴⁷

Mírová konference neposkytla Peidlově vládě žádnou pomoc a zaujala vyčkávací stanovisko, aniž by tušila, k jakému dalšímu zvratu vnitropolitická situace v Maďarsku za několik málo dní dospěje. Navíc mírová konference zaujala takové stanovisko, které bylo v příkrém rozporu s jeho následnou politikou vůči Maďarsku. Rada čtyř ve své odpovědi zdůraznila, že mírová konference se nemůže vměšovat do vnitřních záležitostí Maďarska (sic!) a nemůže se zabývat ani návrhy členů vídeňských mizí spojeneckých mocností, které byly formulovány bez jejího vědomí. Dále mírová konference Maďarsko vyzvala k respektování podmínek bělehradského příměří a nových hranic státu stanovených mírovou konferencí 13. června 1919. Nicméně v případě rumunské armády Rada čtyř pouze nařídila její zastavení na aktuálně dosažené linii, aniž by po Bukurešti žádala respektová-

---

45 Srov. zde FRUS PPC, XII., schůze Rady čtyř 2. srpna 1919, s. 481.

46 Tamtéž.

47 Srov. zde tamtéž, s. 480–482; a FRUS PPC, VII., příloha k zápisu z dopolední schůze Rady čtyř dne 2. července 1919, telegram zmocněnce americké mise pro poválečnou pomoc ve Vídni kapitána Gregoryho z 1. srpna 1919, s. 310–311. Připomeňme zde, že mezi představiteli vídeňských dohodových misí a maďarským vyslancem Böhmem ve Vídni dojednané hlavní podmínky, jež měly zaručit podporu dohodových mocností změně režimu v režii opozičních sociálních demokratů byly: svržení sovětského systému správy státu, zřeknutí se bolševismu, nastolení přechodného vojenského diktátorského režimu v režii sociálních demokratů do sestavení kabinetu ze zástupců všech společenských vrstev, zastavení veškerého teroru, konfiskací a znárodňování apod. Srov. např. FRUS PPC, XII., souhrnná zpráva Alberta Halsteada, šéfa vídeňské americké mise k maďarské otázce z 24. července, s. 616–617.

ní nové maďarsko-rumunské hranice, jak tak Rada učinila v případě Maďarska. Rada čtyř pak jen dodala, že bude sledovat činy nové maďarské vlády, resp. že bude doufat, že Maďarsko bude mít takový kabinet, který bude reprezentovat celou maďarskou společnost, což by urychlilo okamžité obnovení míru a nastolení vzájemných pravidelných hospodářských styků. O složení nové maďarské vlády se však Rada čtyř vůbec nezajímala.⁴⁸

Vzhledem k dalšímu vývoji událostí v Maďarsku lze tak konstatovat, že pařížská mírová konference definitivně promarnila další šanci zkorigovat ve vlastním zájmu spojeneckých mocností, ale i samotné střední Evropy z pohledu nástupnických států Rakousko-Uherska, zmatečný vývoj poválečného maďarského státu. Zatímco rakouský a československý tisk přinášel v těchto dnech svým čtenářům bezprostřední, a hlavně relevantní informace k dění v Maďarsku, týkající se charakteru změny režimu a složení a politických kroků nové vlády,⁴⁹ mírová konference rozhodovala o Maďarsku prakticky bez jakýchkoliv meritorních informací. Rada čtyř 2. srpna nevěděla nic o prvních krocích Peidlovy vlády, natož aby znala její složení, resp. aby se pídila po vlastním charakteru obratu událostí v Maďarsku a složení nového maďarského kabinetu. Zatímco čtenáři rakouského a československého tisku si již dávno mohli přečíst prohlášení nové maďarské vlády k maďarskému lidu, Rada čtyř se s ním mohla seznámit až teprve na své schůzi 4. srpna. Rovněž i informace o personálním složení nové maďarské vlády se do Paříže dostala až po jednání Rady 2. srpna, a to díky francouzskému velitelství v Království SHS, pod jejíž kontrolou bylo jihomaďarské město Szeged.⁵⁰

S výsledkem své liknavé politiky vůči Maďarsku byla mírová konference prakticky záhy konfrontována dvěma nanejvýš překvapivými událostmi, z nichž první sice pouze znepríjemnila pozici spojeneckých mocností, ta druhá však měla již mnohem dalekosáhlejší důsledky. Maďarská otázka se na pořad jednání Rady čtyř dostala opět odpoledne 4. srpna 1919, kdy byla Rada šéfem americké delegace Frankem Lyonem Polkem informována o tom, že Rumuni bez souhlasu míro-

48 Viz zde např. FRUS PPC, VII., příloha B k bodu 1 schůze Rady čtyř 2. srpna 1919, s. 490–491.

49 Čtenáři politických deníků v Československu se již 2. srpna 1919 mohli v tisku dočíst nejen velice podrobné zprávy o průběhu a charakteru změny režimu v Maďarsku, ale i o složení vlády, včetně dalších personálních informací k jednotlivým ministrům včetně zásadního prvního prohlášení nové maďarské vlády k lidu. Viz zde např. *Národní listy*, roč. 59, 1919, č. 181, 2. srpen, tit. s., Konec komunistické hrůzovlády v Maďarsku; tamtéž, Manifest nové vlády nebo Konec komunistické vlády...

50 FRUS PPC, VII., příloha B k zápisu ze schůze Rady čtyř 4. srpna 1919, telegram velitelství francouzských vojsk v Kikindě ze dne 3. srpna 1919, s. 516–517 a Documents diplomatiques français sur l'histoire du Bassin des Carpathes. 1918–1932. I.–III. Ádám, Magda – Litván, György – Ormos, Mária (eds.): Vol. I. Octobre 1918 – Août 1919. Budapest 1993, s. 10–11, dok. č. 7, telegram francouzského generála Paula de Lobita z 3. srpna 1919.

vé konference obsazují Budapešť, a že již stihli zablokovat všechny komunikace směrem na Vídeň, přičemž na předměstích rabují, a že se nová maďarská vláda obává katastrofálních následků tohoto vývoje. Rada čtyř měla již přitom tehdy na stole i vstřícnou odpověď Peidlovy vlády, jež se zavázala v co nejkratší lhůtě splnit podmínky bělehradského příměří, přičemž dokonce Budapešť požádala mírovou konferenci, aby jí byla nápomocna při stabilizaci situace v zemi vysláním mezinárodního vojska, v němž by byla každá spojenecká mocnost zastoupena po jednom pluku. Navíc v souvislosti s maďarskou otázkou přítomný Herbert Clark Hoover, šéf americké mise pro poválečnou pomoc Evropě, informoval Radu čtyř současně nejen o tom, že nová maďarská vláda reprezentuje protikomunistické opoziční odborové svazy, a proto by se jí mohlo podařit odstranit v zemi bolševismus, ale i o tom, že nový maďarský kabinet se snaží o vytvoření širší koaliční vlády, a že se zdá, že by velice brzy mohli do vlády vstoupit malorolníci, což skutečně odpovídalo aktuálnímu vývoji vnitropolitické situace v Maďarsku.⁵¹

Situace byla pro mírovou konferenci více než choulostivá. Byť se Rada čtyř snažila zpětně ospravedlnit chování spojeneckých Rumunů, přesto si její členové uvědomovali, že situaci víceméně podcenili. Neven britský ministr zahraničních věcí Balfour poukázal na fakt, že vzhledem ke skutečnosti, že maďarská vláda vyjádřila svou ochotu dostát svým povinnostem vyplývajícím jí z bělehradského příměří, bylo povinností Rady dát jí příležitost, aby tento svůj postoj dokázala, ba dokonce šéf britské diplomacie v této souvislosti poznamenal, že mírová konference tím, že poslala Rumuny plundrovat Budapešť, nedala nové maďarské vládě férovou šanci. Balfour pak velice správně odhadl, že nastalá situace povede jen k pádu nové maďarské vlády a vzrůstu nacionalismu v zemi. Ostře se proti svévolnému postupu rumunské armády na maďarském území vyjádřil i výše zmíněný Polk. Šéf americké delegace na mírové konferenci v této souvislosti upozornil, že Rumuni necítí vůči mírové konferenci žádný respekt a současně rumunským vojskům vytýkal, že se v Maďarsku nechovají ani v souladu s všeobecně platnými zákony války. Polk dokonce v souvislosti s nastalou situací hovořil o zcela zbytečné okupaci Budapešti. Současně členy Rady čtyř správně upozornil, že pokud mírová konference dovolí Rumunům plnit Budapešť, zcela tím zhatí v Maďarsku veškerý pozitivní účinek svržení „sovětského“ režimu v zemi. To, do jaké míry se mírové

---

51 FRUS PPC, VII., schůze Rady čtyř 4. srpna 1919, s. 504 a 507 a viz přílohu A k zápisu z uvedené schůze Rady, telegram podplukovníka Romanelliho z 3. srpna 1919, s. 516. O zmíněných probíhajících koaličních jednáních velice podrobně informoval 4. a 5. srpna 1919 na základě zpráv rakouských deníků i československý tisk, který přinesl čtenářům podstatně více a podrobnějších informací, než které „ležely“ na stole na schůzi Rady čtyř 4. srpna 1919. Viz zde např. *Večerní České slovo*, roč. 11, 1919, č. 173, 4. srpen, tit. s., *Koaliční ministerstvo maďarské připravuje příměří a svolává Národní shromáždění*; *Národní listy*, tamtéž, č. 183, 5. srpen, tit. s. *Tvoření nové koaliční vlády*, 1.

konferenci vymkla kontrola nad situací v Maďarsku, pak mohla Rada čtyř seznat na své další schůzi následující den, kdy šéf americké delegace na mírové konferenci informoval na základě telegramu amerického kapitána Gregoryho o excesech rumunské armády v Budapešti, během nichž bylo – jak dodal na základě ověřených informací – zabito 15 až 20 lidí, a že situace v hlavním městě eskaluje dál.⁵²

Mírová konference musela současně přiznat, že z vojenského hlediska je prakticky absolutně neschopná zajistit jakoukoliv spojeneckou vojenskou přítomnost v Maďarsku, jak o to mírovou konferenci žádal budapeštský kabinet. Rada tak musela konstatovat, že v případě zajištění podpůrné vojenské přítomnosti nové maďarské vládní administrativě by musela pověřit buď Československo, nebo Rumunsko, což, jak správně poukázal italský ministr zahraničních věcí Tittoni, nepřicházelo prakticky vůbec v úvahu. Jak šéf italské diplomacie upozornil, pověření československého vojska by považoval za nejhorší možné řešení již jen s ohledem na to, že Maďaři chovají k Čechoslovákům ještě menší sympatie než k Rumunům.⁵³

Pařížská mírová konference pochopila již příliš pozdě, že v Maďarsku je opět skutečně takový vládní kabinet, jenž je nakloněn spolupráci se spojeneckými mocnostmi, jak o tom konference následně informovala i Bukurešť ve snaze zamezit další eskalaci situace v Maďarsku v důsledku dobrodružné vojenské akce rumunské armády.⁵⁴ Toto reálné vyhodnocení situace však již přišlo příliš pozdě, jak se mírová konference zakrátko mohla přesvědčit. Dodejme zde pak ještě, že maďarská otázka se současně kvůli aktuální situaci způsobenou rumunskou armádou stala zároveň otázkou rumunskou. Spojenecká Bukurešť v této souvislosti mírovou konferenci poměrně úspěšně ignorovala a dlouho odmítala slyšet cokoliv o stažení svých vojsk z Budapešti a centrálního Maďarska.⁵⁵ Rumunské jednotky se z hlavního města a z centrální oblasti Maďarska na východ od řeky Dunaj, tj. z oblasti mezi řekami Dunaj a Tisza, stáhly až ve dnech 14.–15. listopadu 1919, a stahování z oblasti Zátísi zahájily až 24. února 1920 a ukončily jej 30. března. Z tohoto důvodu proto nemohly ještě na konec ledna 1920 vypsané první poválečné parlamentní volby v Maďarsku proběhnout v celkem až 44 volebních obvodech v Zátísi.⁵⁶

52 FRUS PPC, VII., tamtéž, s. 507–508 a tamtéž, schůze Rady čtyř 5. srpna 1919, s. 528–529.

53 Tamtéž, s. 508.

54 Za jediný vstřícný a pozitivní výsledek schůze Rady čtyř 4. srpna 1919 k maďarské otázce lze označit pouze rozhodnutí o uvolnění blokády vůči Maďarsku, opětovné otevření Dunaje pro mezinárodní plavbu a nařízení zásobování Budapešti potravinami z Banátu, který případl jehoslovanskému státu. Viz zde tamtéž, s. 505–507. V případě dohodové vojenské pomoci se Rada čtyř shodla na vyslání alespoň vojenské mise spojeneckých generálů. K diskuzi k této otázce na Radě čtyř viz tamtéž, s. 508–511.

55 Rumuni během jejich svévolné vojenské akce v srpnu 1919 obsadili nejen centrální část Maďarska, resp. oblast mezi Dunajem a Tiszou (Duna-Tisza köz) včetně Budapešti, ale i taková významná města v Zadunají jako Székesfehérvár, Veszprém či Győr.

56 V dočasném, zatím jen jednokomorovém Národním shromáždění, s dvouletým mandátem, se ve volbách vypsaných na 25. a 26. ledna 1920 obsazovalo jen 164 mandátů. Vedle 44 mandátů

„Výsledek“ politiky mírové konference v maďarské otázce – „nulový“ restaurační pokus Habsburků a cesta k poloautoritativnímu státu

Jako studená sprcha mohla na Radu čtyř působit zpráva, kterou se dozvěděla na svém zasedání 7. srpna 1919, o tom, že jednobarevná sociálnědemokratická vláda byla v Budapešti palácovým pučem sesazena opozičními konzervativními politickými silami, a že nová vláda skalního legitimisty Istvána Friedricha byla jmenována *homo regiem* arcivévodou Josefem Habsburským, kterého nová maďarská vláda respektovala jako dočasnou hlavu státu na postu regenta.⁵⁷

Tento vnitropolitický obrat, kterému významně napomohly i samy spojenecké mocnosti, měl své dalekosáhlé důsledky, nemluvě o skutečnosti, že převzetí vlády v zemi protirevolučním pravicovým uskupením Bílý dům,⁵⁸ vedeným Istvánem Friedrichem a Andrássem Csillérym, mohl proběhnout jen díky přítomnosti rumunských jednotek v hlavním městě, tedy spojenců mírové konference, a v osobě generála Gortona, šéfa budapeštské mise spojeneckých generálů, i za přímé asistence oficiálního zástupce spojeneckých mocností v Maďarsku. Instalace nové vlády v čele s Istvánem Friedrichem a dosazení arcivévodou Josefa Habsburského do čela země byla totiž v Budapešti překvapivě vyjednána britským generálem Reginald Gortonem, hlavou spojenecké generálské mise za součinnosti šéfa vídeňské italské mise knížete Borgheseho, kteří v této záležitosti jednali i s Josefem Habsburským.⁵⁹

Ani toto jednání spojeneckých zástupců v Maďarsku však nebylo mírovou konferencí kvitováno, v tomto případě logicky, s povděkem. Konference se samozřejmě s nově nastalou politickou situací v zemi nemohla smířit, zejména ne s obnovením moci Habsburků, byť „jen“ v osobě člena jejich maďarské, palatinské větve. I když se pod velkým tlakem Edvardem Benešem vedené československé diplomacii podařilo nakonec spojeneckým mocnostem dosáhnout 23. srpna 1919 odstoupení Josefa Habsburského, István Friedrich, byť nebyl mírovou konferencí uznán, neodstoupil.⁶⁰

---

zastupující obyvatelé Zátísi zůstalo prázdných dalších 11 mandátů na jihozápadě Maďarska, zejména v Baranyské župě, která byla až do poslední třetiny srpna 1920 okupována vojsky Království SHS (jako zajímavost zde uvedme, že zde na sklonku okupace vojsky Království SHS v srpnu 1921 byl učiněn pokus o vytvoření levicové Srbsko-maďarské republiky Baranya – Baja pod vedením prokomunistické místní, Pětikostelské socialistické strany). Volby v Zátísi proběhly až v průběhu června a července 1920 a volby v jihozápadním pásmu Maďarska podél hranic s jihoslovenským státem až koncem října 1921, prakticky téměř před samotným koncem zkráceného mandátu prvního poválečného maďarského zákonodárského orgánu.

57 K jednání Rady čtyř k maďarské otázce v souvislosti s nástupem nové vlády viz FRUS PPC, VII., schůze Rady čtyř 7. srpna 1919, s. 603–607.

58 Fehérház Bajtársi Egyesület.

59 Srov. Boros, Ferenc: Magyar-csehszlovák kapcsolatok 1918–1921-ben. Budapest 1970, s. 94.

60 Srpnová neúspěšná restaurace habsburské moci v Maďarsku odstartovala intenzivní česko-

Vzhledem ke skutečnosti, že 10. září 1919 byla podepsána mírová smlouva s Rakouskem, bylo již třeba bezodkladně definitivně vyřešit i otázku pozvání Maďarska na mírovou konferenci. Pozvat do Paříže delegaci Friedrichovy vládní administrativy však bylo pro mírovou konferenci nepřijatelné a bylo třeba dosáhnout vytvoření takové vlády, která by byla pro mírovou konferenci přijatelná. Situace v Maďarsku však byla složitá a spojenecké mocnosti se musely zabývat i otázkou rumunské přítomnosti v Maďarsku. Pozice konzervativních křesťansko-národních politických sil se však mezitím upevňovala. Současně sílila i pozice Miklóse Horthyho, velitele Národní armády, sídlícího toho času v Siófoku u Balatonu. Vzhledem k časové tísní nezbylo spojeneckým mocnostem nic jiného než vycházet již z nastalého stavu. Aktuální vůdčí role se tehdy v Maďarsku chopila Velká Británie, která se snažila posílit svou zdejší mocenskou roli na úkor nejen italské, ale i francouzské diplomacie. To se projevilo mj. i aktivitami britského generála Gortona, který do Budapešti přijel již v prvních srpnových dnech a Británie jej pak následně prosadila za oficiálního člena dojednané spojenecké generálské mise.⁶¹

Britské diplomatické aktivity v Maďarsku vyvrcholily následně na podzim 1919, kdy se za prostředkovatelské mise britského diplomata Sira George Clerka na vnitropolitické scéně Maďarska podařilo vytvořit koaliční, tzv. koncentrační vládu pod vedením křesťanského socialisty Károlye Huszára, která 24. listopadu 1919 nahradila třetí Friedrichův kabinet. Clerkova prostředkovatelská mise však současně legitimizovala politickou moc Miklóse Horthyho jako vrchního velitele maďarské armády a jeho všeobecnou politickou autoritu v zemi, která mu *de facto* otevřela cestu do čela státu.⁶² Teprve tato vláda získala uznání spojeneckých moc-

---

slovenskou protihabsburskou diplomacií s cílem zamezit jakémukoliv návratu Habsburků do čela poválečného maďarského státu, která pokračovala i po odstoupení Josefa Habsburského a reagovala na aktuální vývoj královské otázky a všeobecně otázky státní formy s ohledem na zrod nové politické scény rodícího se křesťansko-národního Maďarska a očekávanou diskuzi v Národním shromáždění po jeho sejití se po prvních parlamentních volbách. I díky Edvardu Benešovi se podařilo prosadit přijetí základního a směrodatného mezinárodního dokumentu v tomto ohledu Velvyslaneckou konferencí na počátku února 1920, který jasně potvrdil, že nastolení vlády habsburské dynastie v Maďarsku by bylo pro spojenecké mocnosti „v rozporu se samými základy úpravy mírové a že by ho nemohly ani uznati, ani trpěti“, resp. že v takovém případě by otázka hlavy státu v Maďarsku přestala mít vnitropolitickou povahu a stala by se otázkou mezinárodní. Viz zde např. Diplomatické dokumenty týkající se pokusů o znovunastolení Habsburků na trůn maďarský. Srpen 1919 – listopad 1921, Praha 1922, s. 17.

61 Srov. zde Ormos, Mária: Padavától Trianonig 1918–1920. Budapest 1983 [1], s. 337–338.

62 Miklós Horthy tak mohl nakonec přesídlit z Siófoku do Budapešti, kam spolu s ním přesídlilo vrchní velitelství jím budované maďarské Národní armády. Horthy do Budapešti slavnostně vpochodoval 16. listopadu 1919. Dodejme zde, že Velká Británie souhlasila s Horthym jako s potenciální hlavou státu i navzdory skutečnosti, že dalším možným kandidátem se nabízel hrabě Albert Apponyi, kterého dokonce k britské královské rodině pojily rodinné vazby, jeho

ností, resp. mírové konference. Mezinárodní uznání Huszárova koaličního kabinetu otevřela Maďarsku cestu nejen k uskutečnění kýžených prvních poválečných parlamentních voleb, ale i na mírovou konferenci. Druhá pozvánka maďarské vlády do Paříže byla mírovou konferencí schválena 1. prosince 1919 a obratem byla odeslána do Budapešti.⁶³

Kvůli liknavé politice spojeneckých mocností vůči Maďarsku tak mezinárodní uznání získal až v pořadí sedmý poválečný maďarský vládní kabinet, bez započítání tří revolučních řídicích rad Maďarské republiky rad, resp. spojenecké mocnosti uznaly v Huszárově osobě až v pořadí pátého poválečného ministerského předsedu Maďarska, to vše po roce od uzavření bělehradského příměří. Během této doby však výše rámcově představený vývoj maďarského státu zanechal v jeho společnosti nesmazatelné stopy. Občansko-demokratické politické síly Károlyiho éry ztratily na důvěře, nejen kvůli předání moci zradikalizované sociální demokracii. V jejich neprospěch výrazně nahrála mezinárodní izolace Maďarské lidové republiky přelomu let 1918 a 1919. Pozici občansko-demokratických politických sil pak podlomila i koncepce mírové konference při uzavírání míru založená na nerovném přístupu „o poražených bez poražených“, která všeobecně zdiskreditovala občansko-demokratický parlamentarismus, politický systém spojeneckých mocností. Maďarská sociální demokracie, byť se ve druhé polovině obrodila a navázala na svůj původní, tradiční politický program, byla v maďarské společnosti kvůli její těsné spolupráci s komunisty samozřejmě taktéž zcela zdiskreditována a rovněž vytěsněna na okraj vnitropolitické scény.

Během Fridrichovy vládní administrativy položené základy politické moci neokonzervativních křesťansko-národních politických kruhů pak na základech těchto štěpících linií ve společnosti ještě dále na úkor sociálnědemokratických a liberálních občansko-demokratických politických sil během vlády Huszárova kabinetu zesílily. Zásahy cenzury a bezpečnostních složek, oficiálních, i těch brachiálních, vedly za tichého souhlasu ve vládní administrativě angažovaných zástupců pravicových křesťansko-národních politických kruhů k nastolení nerovných podmínek volné politické soutěže, kdy bylo omezováno volební vystupování i agitace nejen sociálních demokratů, ale i liberálnějších malorolníků. Situace vygradovala v polovině ledna 1920, kdy sociální demokracie vystoupila z vlády a rozhodla se na protest neúčastnit se ani parlamentních voleb.⁶⁴ Navzdory stále

---

manželka byla sestřenicí Jiřího V. Srov. Arday, Lajos: *Térkép, csata után. Magyarországon a brit külpolitikában (1918–1919)*, s. 284 a 349.

63 Originál zvaciho telegramu mírové konference adresovaný jménem předsedy konference Clemenceaua ministerskému předsedovi Károlyi Huszárovi je uložen in: MNL–OL, K 26, viz ME. 1919 – 1204 – I. – 6315, fol. 2.

64 Sociální demokracie byla na vládní administrativě Károlye Huszára zastoupena ministrem prá-

a jednoznačně silícím deformačním trendům v politickém vývoji Maďarska na přelomu let 1919 a 1920, který nebyl v souladu s deklarovanou „koncentrační“ politikou koaliční vlády, spojenecké mocnosti již neučinily vůči Maďarsku nic. Maďarská vláda se rozhodla nepřistoupit ke zdržovací taktice a kladení podmínek a delegace maďarské vlády na mírovou konferenci ihned z kraje roku 1920, 5. ledna, odcestovala. Hlavní zájem spojeneckých mocností nyní již bylo uzavřít po Německu, Rakousku a Bulharsku mírovou smlouvu i s Maďarskem, než aby korigovaly vnitropolitický vývoj v Maďarsku v zájmu trvalého udržení nastoleného *statu quo*.

Cesta ke zrodu křesťansko-národního, poloautoritativního maďarského státu s účelově regulovaným parlamentarismem skrze zejména průběžnou účelovou úpravu volebního práva, byla otevřena. Legitimitu nastolené politické linie oficiálního křesťansko-národního kurzu pak podtrhla pochopitelně i nekompromisní mírová smlouva, podepsaná 4. června 1920, jejíž parametry jsou všeobecně známy. Západoevropské pojetí pluralitní demokracie ve znamení volné a rovné politické soutěže za uplatnění demokratického volebního práva bylo na období následujících více jak dvou dekád z výše uvedených důvodů zkompromitováno a potenciál jeho přitažlivosti pro maďarskou společnost klesl na minimum. Politické otěže se dostaly do rukou zástupců národně-pravicově smýšlející aristokracie, velkopřemyslu a středních vrstev, jež se staly základnou státního aparátu. Pro novou, versailleskou střední Evropu nebezpečně Maďarsko se starou, uherskou identitou v neokonzervativním hávu se tak svým způsobem *via facti* nechtěně „zrodilo“ na mírové konferenci, za tichého „přihlížení“ nejvyšších představitelů spojeneckých mocností.

---

ce a sociálních věcí, bývalým ministrem vnitra Peidlovy tzv. odborářské vlády Károlyem Peyrem a státním tajemníkem na ministerstvu obchodu a taktéž bývalým členem Peidlovy tzv. odborářské vlády na postu ministra financí Ferencem Miákitsem. Strana své zástupce z vládní administrativy stáhla 15. ledna 1920. Oba patřili na jaře 1919 k jedněm z hlavních aktérů z řad opozičních odborářských sociálních demokratů, kteří vystoupili proti bolševickému režimu a zavlečení země do války s rumunskými a československými jednotkami.

Post-War Kingdom of Hungary – An Unwanted Product of the Entente Powers Politics Endangering the Central European Status Quo (1919–1920)

The article seeks to summarise the principal moments of the post-war development of Hungary in the context of foreign politics. Hungary failed to find its new identity, and at the beginning of 1920, based on constitutional law, it eventually returned to the situation before 31 October 1918 and lawfully negated the entire period of the political development of Hungary between 31 October 1917 and 7 August 1919 as incongruous with the constitutional tradition of the country. For its neighbours, especially the Czechoslovak Republic, the Kingdom of Romania, and the Kingdom of SHS, or the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, the Kingdom of Hungary logically became a dangerous destabilising state player that endangered the established status quo that was signed at the Paris Peace Conference. Nevertheless, the allied powers were also at fault because they paid attention to Hungary too late and ignored the post-war Hungarian governments that were inclined towards collaboration with the allied powers and their representatives at the peace conference.